

Apró adalék a Thalassa egyik lehetséges forrásához

Hárs György Péter

Ferenczi *Thalassájának* történetéhez alapvetően két szempontból közelíthetünk. Az egyik Ferenczi gondolatainak *belső* fejlődése, a másik a *külső* kontextus – az inspirációk, a rokon gondolatok mások műveiben, a kritikák és a recepció. Ez a két vonal természetesen több ponton is metszheti, metszi egymást.¹

A *Thalassa* magyarul 1928-ban jelent meg, eredetileg, németül 1924-ben. A Thalassa-gondolat kialakulásának kezdetét az előszóban Ferenczi 1914-re, katonarvosi szolgálata kezdetére teszi, és inspirációként Freud általa akkor fordított *Három értekezését* (Freud 1995) jelöli meg. Ez bizonyára igaz a mű tárgyát, témáját illetően, de bizonyára nem releváns a gondolkodásmód és a módszertan vonatkozásában.

Tény, hogy már 1913-tól fölszaporodnak Ferenczi munkásságában a szimbólummal foglalkozó publikációk.² 1912 elején több, Freudhoz írott levelében is megemlíti a szimbólum témáját, azonban ez irányban fölélenkült érdeklődésére és szimbólum-fölfogása sajátosságaira sem a levelezésben, sem másutt nem ad magyarázatot. 1912. február 29-én ezt írja: „A szimbólum-, reakció- és pótlék-képződés megkülönböztetésének kérdése is foglalkoztat még.” (Freud-Ferenczi, 2002, 60.) Alig több mint egy héttel később pedig ezt: „Jövő héten küldöm Önnek a pénz-koprophiliával foglalkozó munkámat a szimbolikáról szóló rövid utószóval az Imago számára.” (Freud-Ferenczi, 2002, 65.)³

Úgy vélem, Ferenczi szimbólumról való gondolkodásának, s így a *Thalassának* is, egyik lehetséges forrása – Ignotus közvetítésével – Babits Mihály. Babits 1911-ben publikálja a *Nyugatban* Vörösmarty-tanulmányait (Babits 1911a, 1911b). Ignotus 1912. január 2-án így ír Babitsnak:

„Kitűnő Vörösmarty-tanulmányod egy megfigyelése vagy tétele: hogy a szimbólum szimbólum-volta a primár, s csak aztán sántít utána az értelem: valóság-

¹ Magam is próbáltam hozzájárulni ehhez a problémakörhöz. Ld. elsősorban Hárs 1993, 2000, 2010, 2013.

² Ferenczi 1920a, 1920b, 2000a, 2000b, 2000c, 2000d.

³ Vö. Ferenczi 2000a és 2000c.

gos trouvaille, s megfelel a pszológia egy főtörvényének: – figyelmeztettem is rá a mi okos Ferenczi doktorunkat.” (Babits 2003, 74.)

Mint láhattuk, a Freud-Ferenczi levelezésben nem sokkal ezután jelenik meg a szimbólum problémája.

A vonatkozó szövegrész és kontextusa Babitsnál:

„Sokat idéztem, hogy lássuk a gondolatok belső, szimbólikus ritmusát, mely végig tökéletes s melyben Vörösmarty legnagyobb művészete minden mesterkéeltség nélkül ragyog.

Ilyen emberszimbólum a mi Balgánk.

Az Asszony azonban, aki szemben áll Balgával az Emberrel, az Ilmává lett Böske, különösen földies és nőies alak, már nem járja az emberiség közönséges vágányait, hanem a tündérek szolgálatába szegődött: az asszony, még a legföldiesebb is és épen a legnőiesebb a tündérek szolgálatába szegődött – nincs-e ebben valami szimbólikus? Azoknak a tündéreknek a szolgálatába, akiket hiába kerget mindig az ember. És az, hogy Ilma maga sehogyse hajlandó a tündérséget komolyan venni, csak tréfálkozik vele – nem szimbólikus-e szinte? De nem akarom állítani, hogy Vörösmarty mindezekre a szimbólumokra épen így gondolt. Amit a költő a képek nyelvén gondolt, azt ezerféleképpen lehet lefordítani a fogalmak nyelvére s minden fordítás szükségképpen halavány és hűtlen. *Tévednek, akik azt hiszik, hogy a szimbólum csak valamely gondolat kifejezése: ellenkezőleg, a szimbólum az elsődleges lelki tény és a gondolat csak gyenge kifejezése a szimbólumnak.*

Csongor és Tündének egyik legfőbb bája épen az, hogy benne a tündérvilág csodálatosan ölelkezik a reális élet alakjaival és minden tarka és összefüggéstelen dolog a főgondolatban nagy szimbólikus egységgé olvad.”

(Babits 1911 – az én kiemelésem)

Azt persze nem tudhatjuk, hogy Ignótus milyen „körettel” tálalta Ferenczinek Babits elméleti kiindulópontjait.

FORRÁSOK:

BABITS MIHÁLY (1911a): Az ifjú Vörösmarty. *Nyugat*, 1911. 21. szám.
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>

BABITS MIHÁLY (1911b): A férfi Vörösmarty. *Nyugat*, 1911. 24. szám.
<http://epa.oszk.hu/00000/00022/nyugat.htm>

[BABITS MIHÁLY] (2003): *Babits Mihály levelezése 1911-1912*. Magyar Könyvklub, Budapest, 2003.

- FERENCZI SÁNDOR (1920a) [1913]: Ágynemű-szimbolika. In: *A pszichoanalízis haladása*. Dick Manó, Budapest, 1920, 135.
- FERENCZI SÁNDOR (1920b) [1913]: A sárkány, mint erekción-szimbólum. In: *A pszichoanalízis haladása*. Dick Manó, Budapest, 1920, 136.
- FERENCZI SÁNDOR (1997) [1928]: *Katasztrófák a nemi működés fejlődésében*. Filum, Budapest, 1997.
- FERENCZI SÁNDOR (2000a) [1913]: A szimbólumok ontogenezise. Legújabb in: *Ferenczi Sándor*. (Vál. és s. a. r.: Erős Ferenc) Új Mandátum, Budapest, 2000, 191-192.
- FERENCZI SÁNDOR (2000b) [1913]: A szem-szimbolikáról. Legújabb in: *Ferenczi Sándor*. (Vál. és s. a. r.: Erős Ferenc) Új Mandátum, Budapest, 2000, 144-146.
- FERENCZI SÁNDOR (2000c) [1914]: A pénz iránt való érdeklődés lelki gyökerei. Legújabb in: *Ferenczi Sándor*. (Vál. és s. a. r.: Erős Ferenc) Új Mandátum, Budapest, 2000, 67-71.
- FERENCZI SÁNDOR (2000d) [1913]: Jung libidó-elméletének bírálata. Legújabb in: *Ferenczi Sándor*. (Vál. és s. a. r.: Erős Ferenc) Új Mandátum, Budapest, 2000, 181-191.
- FREUD, SIGMUND (1995) [1905]: Három értekezés a szexualitás elméletéről. Ford. Ferenczi Sándor. In: *Sigmund Freud Művei IV. A szexuális élet pszichológiája*. Cserépfalvi. 1995, 31-131.
- FREUD – FERENCZI (2002): *Sigmund Freud – Ferenczi Sándor. Levelezés. I/2. kötet, 1912–1914*. Thalassa Alapítvány – Pólya Kiadó, Budapest, 2002.
- HÁRS GYÖRGY PÉTER (1993): *A szimbólumról*. Bölcsészdoktori értekezés. Szeged. Kézirat.
- HÁRS GYÖRGY PÉTER (2000): Thalassa - avagy a szimbólum regressziója. *Thalassa*, 2000/2, 35-56.
- HÁRS GYÖRGY PÉTER (2010): Túl az óFerenczián – Utószó a *Túl az óFerenczián. Válogatás Ignotus pszichoanalitikus vonatkozású írásaiból* című kötethez. Múlt és Jövő Lap- és Könyvkiadó, *Pszichológia sorozat*, Budapest, 2010, 229-309.
- HÁRS GYÖRGY PÉTER (2013): „röpködő rémmaki”. In: Karinthy Frigyes: „*Új lélektan*”. *Pszichoanalitikus írások*. Múlt és Jövő Lap- és Könyvkiadó, *Pszichológia sorozat*, Budapest, 2013., 371-443.

E számunk szerzői

Erős Ferenc, professor emeritus, PTE BTK Pszichológiai Doktori Iskola.
erosferenc@gmail

Székács-Weisz Judit, kiképző pszichoanalitikus, pszichoterapeuta, British Psychoanalytic Society és Magyar Pszichoanalitikus Egyesület.
szekacsj@gmail.com

Joan Raphael-Leff, Child and Family Department of the Tavistock Clinic, London.

Meira Likierman, pszichoanalitikus, UCL/Anna Freud Centre Academic Faculty for Psychoanalytic Research, London.

Rachel Rosenblum, pszichiáter és pszichoanalitikus, Párizsi Pszichoanalitikus Egyesület.

Kőváry Zoltán, klinikai szakpszichológus, SZTE Pszichológiai Intézet.
kovary.zoltan@gmail.com

Hárs György Péter, irodalomtörténész, esztéta. Eötvös József Foiskola, Baja.
harsgyp@gmail.com

Tom Keve, fizikus, tudománytörténész, London. t_keve@hotmail.com

Surányi László, tanár, lsuranyi@gmail.com

Kovács Petra, PhD hallgató, PTE BTK Pszichológiai Doktori Iskola, elméleti pszichoanalízis doktori program, petrakovacs.psy@gmail.com

Lénárd Kata, pszichológus, egyetemi adjunktus, PTE BTK Pszichológiai Intézet, kakukkata@gmail.com

Kroó Adrienn, PhD hallgató, PTE BTK Pszichológiai Doktori Iskola, elméleti pszichoanalízis doktori program; Cordelia Alapítvány a Szervezett Erőszak Áldozataiért, adriennkroo@gmail.com